

Rumeli

RUMELİ İSLÂM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية | Rumeli Journal of Islamic Studies

ISSN : 2564 - 7903 • Yil / Year: 2023 • İlkbahar / Spring • Sayı / Issue : 11

TRAKYA
ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ
İLAHİYAT FAKÜLTELERİ

RUMELİ

İslâm Araştırmaları Dergisi

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية / Journal of Islamic Studies

Yıl / Year: 2023 – İlkbahar / Spring – Sayı / Issue: 11

ISSN: 2564-7903

Dergimizin Tarandığı Veritabanı ve İndeksler:

RUMELİ İslâm Araştırmaları Dergisi | Journal of Islamic Studies

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية

ISSN: 2564-7903

Kapsam | Scope: Dinî Araştırmalar, İslam Araştırmaları, Balkan Araştırmaları / Religious Studies, Islamic Studies, Balkan Studies

Periyot | Period: Yılda 2 Sayı (30 Nisan & 31 Ekim) / Biannual (30 April & 31 October)

Yayın Dili | Language Publication: Türkçe & İngilizce & Arapça & Arnavutça & Boşnakça / Turkish & English & Arabic & Albanian & Bosnian

Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi Uluslararası bilimsel hakemli bir dergidir.
Rumeli Journal of Islamic Studies is a international peer-reviewed academic journal.

Yayıncı / Publisher

Trakya Üniversitesi Matbaası
Edirne Teknik Bilimler MYO Sarayıçı Yerleşkesi Edirne, TÜRKİYE

Amblem ve Kapak Tasarımı | Emblem and Cover Design

Dr. Ömer Kasım Kahya

Grafik Tasarım ve Mizanpaj | Graphic Design and Layout

Arş. Gör. Mücahit Karakaş

Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi, Creative Commons Atıf 4.0 International License (CC BY NC) ile lisanslanmıştır. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Rumeli Journal of Islamic Studies is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC). Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan yazıların tüm içerik sorumluluğu yazarlarına aittir.

All the responsibility for the content of the papers published in Rumeli Journal of Islamic Studies belongs to the authors.

İletişim | Communication

Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Balkan Yerleşkesi 22030 Edirne- TÜRKİYE

Tel: 0 284 235 68 99 Fax: 0 284 235 08 87

rumelislam@trakya.edu.tr

<https://dergipark.org.tr/rumeli>

<https://rumeli.trakya.edu.tr/>

RUMELİ
İslâm Araştırmaları Dergisi
Journal of Islamic Studies
مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية

ISSN: 2564-7903

SAHİBİ | OWNER

Trakya Üniversiteler Birliği İlahiyat Fakülteleri Adına

Prof. Dr. Ali Öztürk

Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

EDİTÖR | EDITOR IN CHIEF

Dr. İtir Rruğa

rrugailir@trakya.edu.tr / Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

YARDIMCI EDİTÖRLER | CO-EDITORS

Dr. Feim Gashi

feimgashi@klu.edu.tr / Kırklareli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Dr. Yakup Bıyıkolu

ybiyikoglu@nku.edu.tr / Namık Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

YAZI İŐLERİ MÜDÜRÜ | RESPONSIBLE MANAGER

Dr. İtir Rruğa

rrugailir@trakya.edu.tr / Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

REDAKSİYON / REDACTION

Dr. Uğur Boran

ugurboran@trakya.edu.tr / Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Dr. Enes Eryılmaz

enes.eryilmaz@klu.edu.tr / Kırklareli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Dr. Zehra Gözütok Tamdoğan

ztamdogan@klu.edu.tr / Namık Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Basım Tarihi / Printing Date

Nisan / April - 2023

<https://rumeli.trakya.edu.tr/> / <https://dergipark.org.tr/rumeli>

rumelislam@trakya.edu.tr [rumeliislam@rumeliislam](https://twitter.com/rumeliislam)

Araştırma Makaleleri / Articles

ARNAVUT HALK DESTANI VE TÜRKÜLERİNDE İSTANBUL

Geliş Tarihi : 7 Mart 2023
Kabul Tarihi : 10 Nisan 2023

Abdulla REXHEPI*
Abdulla HAMITI**

Özet

İstanbul, Türkler ve Müslümanlar için önemli bir siyaset, kültür ve bilim merkezi olduğu gibi Arnavutlar için de özel bir öneme sahiptir. Arnavutların dünyasında İstanbul'un özel yeri Arnavut halk edebiyatında kendini göstermiş ve birçok edebi metinde İstanbul teması işlenmiştir. Arnavut edebiyatında İstanbul, Balkanlardaki Arnavutların siyasal ve sosyal koşullarının belirlendiği, Arnavutların kaderini düşünen "Baba Sultan"ın yaşadığı ve zaman zaman da aleyhlerine kararların alındığı bir "yer" olarak dile getirilmiştir. Arnavut Halk Edebiyatı, Arnavutların bu şehre karşı olumlu ya da olumsuz derin varoluşsal duygularını ortaya koymaktadır. Söz konusu metinlerde İstanbul, Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olduğu gibi Arnavutlar için de kültür, eğitim, siyaset ve askeri merkezi olarak görülür. 1912 Balkan savaşı öncesinde Arnavutluk haricindeki diğer Balkan Devletleri Osmanlı Devleti'nden bağımsızlıklarını kazanmışlardı. Arnavutluk'un da Osmanlı İmparatorluğu'ndan 1912 Balkan Savaşı esnasında bağımsızlığını ilan ederek ayrılmasından sonra Arnavutlar için yavaş yavaş önemini kaybetmeye başlayan İstanbul'un yerini Paris, Viyana ve diğer batılı şehirler almıştır. Önce aydınlar sonra da halkın bir bölümü gözlerini İstanbul'dan batı şehirlerine çevirdiler. Bu makalenin amacı Arnavut halk edebiyatındaki İstanbul ile ilgili metinleri tespit ederek, İstanbul'un Arnavutlar arasındaki konumu ve halkının kolektif hafızasındaki varlığını analiz etmektir. Çalışmada Arnavut halk edebiyatında var olan örneklerle, İstanbul'un kültürel, politik ve sosyal olarak önemli bir merkez olduğu dile getirilmiştir. Aynı zamanda Arnavutların birçok unsurunun ve oryantal epistemilerinin İstanbul'daki ile aynı ekoller, merkezler ve fikir hareketlerinden oluştuğu görülmektedir. Bu makalede ayrıca Arnavut halk edebiyatında İstanbul şehrinin varlığını tespit ederek, böylece Arnavutların hafızasında kültürel ve sosyo-politik bir "merkez" olarak rolünü anlamayı ve açıklamayı çalıştık. Sonuç olarak, İstanbul şehrinin Arnavut halkı için ontolojik ve epistemolojik önemi hâlâ devam ettiği anlaşılmaktadır. Çalışmamızdaki araştırma metodu kütüphane tabanlı araştırmaya dayalıdır; çalışma metodu ise tanımlayıcı ve analitiktir. Yazılan kaynaklar haricinde, Kosova, Arnavutluk ve Türkiye'deki kütüphanelerde bulunabilen, Osmanlı alfabesindeki el yazması Arnavut şiirlerini de kullanılmıştır. Çünkü klasik Türk şiiri etkisindeki Arnavut şiirinin manzum şekillerini araştırmak için, bu şiirin Osmanlı harfleri ile yazılmış halinin gerekli olduğu kanaatindeyiz.

Anahtar sözcükler: İstanbul, Arnavut Halk Destan ve Türküleri, Halil ve Muiy destanı

ISTANBUL IN ALBANIAN FOLK EPICS AND FOLK SONGS

Abstract:

Istanbul is of special importance for the history of Turks and Muslims. Hence it has been an important center of politics, culture and knowledge in general for Albanians. This is best seen in popular literature in Albanian language. According to the writings of this genre, it is noticed that Istanbul was a center in which the political and social circumstances of the Albanians in Balkan were determined. Istanbul is often seen as a "place"

* Doç. Dr., Hasan Prishtina Üniversitesi, Filoloji Fakültesi Öğretim Üyesi, rexhepi_1980@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0001-7788-229X,

** Prof. Dr., Hasan Prishtina Üniversitesi, Filoloji Fakültesi Öğretim Üyesi, abdullah.hamiti@uni-pr.edu, ORCID ID: 0000-0001-6048-4420, DOI: 10.53336/rumeli.1261692.

İntihal: Bu makale "iThenticate" intihal tarama programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

Atıf / Citation: Rexhepi, Abdulla – Hamiti, Abdulla. "Arnavut Halk Destanı Ve Türkülerinde İstanbul", *Rumeli İslam Araştırmaları Dergisi* / 11 (Nisan 2023): 41-52. <https://doi.org/10.53336/rumeli.1261692>.

Copyright © CC BY-NC 4.0.

where "Father Sultan" lives, who cares about the fate of Albanians and furthermore, it was the place where decisions to the detriment of their existence are made. Thereupon, Albanian popular literature manifests deep existential feelings of Albanians towards this city, whether positive or negative. After the creation of the Albanian state in 1912 and the separation of the Balkans from Ottoman Empire, Istanbul gradually began to lose its former meaning for the Albanians and thus its place began to be taken by Paris, Vienna, and other western cities. Then, some of the Albanian people, began turning their orientation from Istanbul to the western cities. In this article, by identifying the texts of Albanian folk literature about Istanbul, it is intended to address the position of Istanbul among the former Albanians, as well as to analyze the presence of this city in the collective memory of the Albanian people. The importance of this study lies in the fact that we, through examples from Albanian folk literature, argue that Istanbul has been an important political and cultural center of Albanians, which the Albanian people have seen as a "place" or "center" where their existence has been determined. Furthermore, from our article it results that many elements and oriental epistemologies of Albanians are similar to that of Turks, because they are formed by the same schools, centers and intellectual movements of Istanbul. In this article, we also tried to identify the existence of the city of Istanbul in Albanian popular literature, thus trying to understand and explain its role as a cultural and socio-political "center" in the memory of Albanians. Its epistemological significance is understood to still continue. The research method in our study is based on library-based research; The working method is descriptive and analytical. Apart from the written sources, manuscripts of Albanian poems in the Ottoman alphabet, which can be found in libraries in Kosovo, Albania and Turkey, were also used.

Keywords: Istanbul, Albanian Folk Epics, the epic of Halil and Mui

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlara fethi ile birlikte Osmanlılar tarafından, bilim ve sanat merkezleri kuruldu. Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyasından çekilmesinin üzerinden yüzyıl geçmesine rağmen miras kalan bilim ve sanat mekanizmaları hem Arnavutlar hem de genel olarak Balkan toplumlarındaki etkisini sürdürmeye devam etmektedir. Osmanlı bu coğrafyada eğitim kurumları kurdu. Arnavutların eğitim gördüğü bu kurumlar sayesinde Arnavutlar, kendi kültürleri haline gelen Türk-İslâm kültürünü benimsedi. Bu dönemde özellikle okul, cami, tekke ve diğer kültür merkezleri açılmıştı. Öyle ki, Osmanlı İmparatorluğu'nun sistematik bir parçası olarak kabul edilen Balkan ahalisi, ontolojik, epistemolojik ve kozmolojik değişimi tecrübe etmiş oldu. Osmanlı'nın varlığı süresince Arnavut toplumu fikrî ve kültürel tanımlarını derinden etkileyecek olan estetik, düşünsel ve dinî dünya görüşlerini oluşturmayı başarmıştır. Böylece, Osmanlı'nın sanatsal, felsefi ve estetik dünya görüşü içinde, Arnavutlar arasında o zamanın şiirsel yaratıcılarının zirvesine ulaşan Priştineli Mesihî, Dukaginli Yahya Bey ve diğer şairler ortaya çıkmıştır. Yahya Beyin İstanbul hakkında bir Şehr-engîzi de vardır.¹

Osmanlıların sanat ve kültürünü benimseyen Arnavutlar için Osmanlı hükümet sistemi kadrosunda, Arnavutlarla meskûn bölgelerde yerel paşalıklar² kuruldu ve farklı mekânlarda şiirlerin okunduğu törenler organize edildi. Bu paşalıkların katılımcıları ve liderleri Fars ve Türk diline yeteri kadar hâkim bulunmadıkları bir de entelektüel yapıya sahip olmadıkları için Fars ve Türk şiirini anlamada zorluklar yaşadılar. Bunun neticesinde Arnavut dilinde yaratıcılık ihtiyacı daha çok hissedildi. Diğer taraftan tekkelerdeki müntesiplerin şiir ve

¹ Âgâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Şehrengizlerde İstanbul* (İstanbul: Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yayınları, 1958), 21.

² Osmanlı İmparatorluğu döneminde Arnavut topraklarında iki büyük Paşalık ailesi vardı. Bunlardan birincisi Buşatlılar (Arnavutça: Bushatllinjët), 1757'den 1831'e kadar İşkodra Paşalığı'nın önde gelen bir Osmanlı Arnavut ailesiydi. İkincisi ise Tepedenli Ali Paşa ailesidir. Bu aile 1787-1822 yılları arasında bugünkü Arnavutluk ile Yunanistan'ın güney ve batı topraklarını 35 yıl yöneten bir yerel iktidar olmuştur.

ilahilerin anlamını kavrayabilmeleri, ruhanî-mistik öğretilerden zevk alabilmeleri ve böylece ruhlarını eğitebilmeleri için de şiirler yazılmaya başlandı. Sonuç olarak Arnavut toplumu, zengin bir kültürden nicelik ve nitelikli kazanımlar edindi.

Anadolu edebiyatı ve kültürünün yanı sıra Arnavut halkı arasında halk şarkıları aracılığıyla oluşan sözlü bir kültür gelişmiştir. Kaynağını herhangi bir bireyden değil halktan alan edebi ve kültürel yaratıcılık, genellikle yerli ve daha çok ilkel değerlere dayanır. Benzer hususlar Arnavut halk edebiyatı için de geçerlidir. Halkın bu yaratıcılığında, biçimsel yönüne ek olarak, ontolojik ve psikolojik yönlerinin ve hatta kozmolojik bakış açılarının da fark edilebilir olduğunu söylemek lazım.³ Bu türden bir incelenme ve analiz, edebiyatın oluşturulduğu ve geliştirildiği zamanın deneyimleri ve gerçekleri hakkında bir kavrama sahip olma fırsatı yaratmaktadır. Üzerinde çalışılan bu konular sayesinde Türk ve Arnavut halkları arasında derin bağlara tanıklık edilebilir. Öyle ki, bu gün Arnavut kültüründe Türk kültür ve medeniyetinin birçok unsurunun varlığıyla karşılaşmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olan İstanbul'un bir kısmı Arnavutlardan oluşmaktaydı ve bu güzel şehir Arnavut halk edebiyatında da önemli bir yer/mekan olarak geçmektedir. Arnavut edebiyat metinlerinde yazılan bilgilere göre İstanbul, Balkanlardaki Arnavutların siyasi ve sosyal koşullarının belirlendiği, Arnavutların kaderini düşünen "Baba Sultan"ın yaşadığı, aynı zamanda kendileri aleyhinde de kararların alındığı bir yerdir. Arnavut halk edebiyatı, Arnavutların bu şehre karşı olumlu ya da olumsuz derin varoluşsal duygularını ortaya koyar. Böylece bu makalede, Arnavut halk edebiyatındaki metinleri tespit ederken, Arnavutların hatırlarında olan İstanbul'u analiz etmeye çalışacağız.

Arnavutların dünyası Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'dan uzak kalınca, Arnavut entellektüeller yönlerini Paris, Viyana ve New York gibi batı merkezlerine çevirmişlerdir. Fakat buna rağmen günümüzde hâlâ söylenen ve dinlenen Arnavut halk şarkı ve şiirlerinde, İstanbul eski özellikleriyle birlikte varlığını sürdürmektedir. Bunun için de Arnavut halk edebiyatının İstanbul ile ilgili şarkı ve şiirlerini tespit ve tahlil eden makalemiz, bu "merkez"i geçmişte olduğu gibi bugün de Arnavut halkı için önemini koruduğunu savunmaktadır. Arnavut ve Türk halkları arasındaki unsurları ve epistemileri ancak bu şekilde anlayabilir ve açıklayabiliriz.

1. Alhamiyado'nun Arnavut Edebiyatındaki İstanbul'u

Osmanlı hâkimiyeti döneminde oluşmaya başlayan ve 20. yüzyılda da devam eden Arnavut şiirindeki doğu geleneği, Türk geleneğinin şematik ve poetik formülasyonları içinde yapılanmıştır. Osmanlı hâkimiyet döneminde Arnavut şairleri, eserlerini ilk olarak Türkçe, Farsça ve Arapça olarak yazmışlardır. Daha sonra bu gelenekteki yaratıcılıklarını ve tecrübelerini Arnavut diline ve dolayısıyla tarihine taşımışlar; kavram ve motiflerin yanı sıra klasik Osmanlı-Türk edebi söylemlerini de beraberinde getirmişlerdir. Böylece, Osmanlı İmparatorluğu eğitim kurumlarında var olan tecrübe Arnavut dünyasına aktarılmıştır. Başka bir ifadeyle Arapça- Farsça-Türkçe yazma geleneği bu coğrafyaya miras kalmış ve bu gelenek içinde dini bilginin yanında Arnavutça şiirlerin oluşmasını vesile olmuştur. Arnavutça çalışmalarında, Arnavut edebiyat yaratıcılığı "Beyitçiler Edebiyatı", "Alhamiyado Edebiyatı"

³ Hasan Kalessi, "Arnavut Öykülerinde Doğunun Etkileri", *Çevren Dergisi*, 3 (1974), 25.

ve “Arap Harfleriyle Arnavut Edebiyatı” gibi farklı şekillerde adlandırılmıştır.⁴ Bu edebiyatın başlıca temsilcisi İbrahim Nezim Frakulla (1690?- 1750)’dir. Nezim, Arnavutluk’un Berat şehrinde doğmuş ve yüksek eğitim hayatını devam etmek için İstanbul’a gelmiştir. İstanbul’da uzun bir süre kaldıktan sonra Patrona Halil İsyanından dolayı azalan huzur ve maneviyatı bulamadığı için 1730 yılında Berat’a dönmüştür. Nezimi; Berat’ta, İstanbul’un edebi ruhunu yeteri kadar hissedemeyince ve İstanbul’daki isyan ortamının sona ermesiyle İstanbul’a geri dönmüş, çalışmalarını İstanbul’da sürdürmüş, sonrasında bu şehirde vefat etmiştir. Nezimi’nin Arnavutça yazdığı divanında, İstanbul yolculuğunu anlattığı bir şiir de bulunmaktadır.

Jemi nisurë në gyrbet
Ai, Zot na bëftë derman,
E na xirtë në selamet
Ty mirë mbeç, o gjylistan.
Mir’ se të gjejmë, o Stamboll,
Të na dërtonjësh meqanë,
Mos jetë dar, të jetë boll,
Vimë me disa jaranë.
Miqvet ju kemi një rixha
Të na bënjënë merhamet,
Këtu-këtej me një dua
Ashtu qofshinë në devlet.
O shokë mos na harroni,
Se vemi në dhe të huaj,
Një selam të na dërgoni
Bari në tre-katër muaj.
Muradnë jua mbaroftë
Ai Zot që është një Rrahim,
Edhe për ty u dëgjoftë
Kjo fjalë i mjeri Nezim.
Do të ju ap një emanet,
Të të shihni fushë e male,
Të ju faleni me shëndet,
Prej meje, me shumë halle.
T’u thoni: Nezimi po qan,
Ju ka rixha ashiqare,
Ta dinit t’i bëni meqan
Se do të bëhet avare.⁵

Gurbete doğru yola çıktık,
O, Allah bize derman olsun,
Bizi selamete çıkarsın,
Sen iyi kalasın, ey Gülistan!
Hoş bulduk, ey İstanbul!,
Bize mekan inşa edesin,
Dar olmasın, bol olsun,
Biraz yaralı geldik.
Sizden bir ricamız var dostlar,
Bize merhamet ediniz,
Buradan-oradan bir dua ile,
Böyle olsun Devlet.
Ey arkadaş bizi unutmayınız,
Çünkü yabancı toprağa gideriz,
Bize bir selam gönderin,
Bari üç-dört ayda bir.
Muradınıza eresiniz,
O Allah ki Rahim’dir,
Sizin için de duyulsun,
Zavallı Nezim’in bu sözü.
Size bir emanet veriyorum,
Ova ve dağları göresiniz,
Sağlıklı olasınız,
Çok dertli benden.
Nezim ağlıyor dersiniz,
Sizden ricası budur,
Onu tanıyıp yer verin,
Yoksa avare olacak.

Şiirde ifade edildiği gibi yazar, güzel bulduğu İstanbul’da geniş bir mekân arayışındadır. Çünkü o, gülistan olarak adlandırılan Berat şehrini geride bırakmıştır. Anlaşıldığına göre Nezim’in bilimsel bilgi ve ufku genişletme ve derinleştirme arzusu vardı. Oysa Berat kültürel açıdan yeterince gelişmemişi ve şehir idaresi gönlünü

⁴ Abdulla Rexhepi, - Nuran Malta Muhaxheri, “The impact of Turkish Poet in Albanian poetry and folk culture”, *Folklor/Edebiyat*, 25/100 (Nisan 2019), 903.

⁵ Abdullah Hamiti, *Nezimi dhe Divani i tij Shqip* (Shkup: Logos A, 2008), 260-261.

daraltmaktaydı. Şiirden de anlaşıldığı gibi o gurbete gitmeyi çok istememişti ancak kendisinin entelektüel olarak gelişme koşullarını sağlayacak şehir İstanbul'du.

2. Arnavut Halk Edebiyatında İstanbul

En eski Arnavut Halk Edebiyatı üretilerinden biri Kreşnik olarak adlandırılan kahramanlara ait destanlardır. Bu destanlar kahramanlık ve bilinçli fedakârlık türkülerinden oluşur. Destanların en önemli unsuru epik ve tarihi olay iklimidir.⁶ Buradaki kahramanlıklar bireye, kabileye veya bölgeye ait olup tarihi açıdan kayıtlara geçmemiş niteliktedir. “Sözlü Arnavut epiğinin en eski tipini temsil ederler. Destanların mecaz sisteminde mübalağa öne çıkar. Bunlarda Muya ile Halil, Arnavut Osman, Ali Bayraktar gibi simaların olağanüstü çaba ve gayretleri de ortaya konulmuştur. Mitolojik mübalağa dışında, mitolojik simge, mitolojik metafor ve mitolojik karşılaştırma da göze çarpar.”⁷

Destanlar, Arnavutça sözlü epiğin en önemli ve sanatsal kısmını oluştururlar. Çok sayıda mitolojik varlığın tematik ve motif açısından eski bir dünyayı yansıttığı olayların gelişme hızı hakkında bilgi verirler. Tasvir şekli, metin yapısı, dil ve şiirsel mesajı açısından önem arz ederler. Bu türkülerin, yedi ve sekizinci asırda Tuna'nın güneyine geçen Slavlara karşı savaşan İilir veya Arnavut savaşçıların anılarını muhafaza ettikleri tahmin edilir. Arnavutlar, Türk idaresinin ilk dönemlerinde değişime uğrayıp daha sonra beş asır boyunca Müslüman karaktere sahip olmuşlardır. Buna rağmen, bu destanlar ve türküler tarihi gerçeklerle ilişkilendirilemezler. Kreşnik adı verilen Arnavut kahramanların olağanüstü güçlere sahip olup hayvanlar tarafından da yardım gördüklerine inanılır. Halil ve Muj (Muy) prens olan iki kardeştir. Bu destanların konusunu oluşturan komşu yerlere ait kumandan ve krallarla maceralı savaşlar yaparlar. Arnavut halk türkülerinde arasında Muj ve Halil'e atfedilmiş çok sayıda destan olup Osmanlı idaresi dönemiyle ilgisi olmamasına rağmen bu dönemin unsurları ile zenginleştirilmiştir.⁸ Destanda, kahramanların Müslüman isimlerinin yanında Osmanlı İmparatorluğunun başkenti olan İstanbul'a da yer verilmektedir. Öyle ki “Muy, Simon Jovan'ı Kesti” türküsünde bu unsurlar çok açık bir şekilde ortaya konmuştur. Türküler, genel olarak anımsatıcı dizelerle başlar. Bu dizelerde Tanrının izniyle türkünün atfedildiği savaşçılara vurgu yapılır. Devamında bu kahramanların kişilikleri tasvir edilir:

O ou, lum o për Ty, për Zotin-o t' lumin,
O o, ish kanë Muja me Halilin,
Të dy o trimat-o n'sabah çue ishin kanë,
Mir'o zjarmin, n'kull-o, e kan dhezë,
Mir'o ani xhezet binake i kan ba.
Nana e tyne, lokja u kish thanë,
Pse more Mujë, n'Stamoll mos me dalë,
Shoktë ma t'mirë, n'Stamoll i ke pasë.⁹

Şükürler olsun sana, şükürler Tanrım,
Bir zamanlar Muy ve Halil vardı.
Her iki yiğit sabah uyanmışlar;
Konak içinde ateşi ne güzel yakmışlar,
Cezveleri ne güzel yan yana koymuşlar.
Yaşlı anneleri kendilerine demiş ki:
Ey Muy, İstanbul'a niye gitmeyesin;
En iyi arkadaşların İstanbul'daydı.

Muy'u ikna etmeye çalışan annesi ve Halil'in konuşmalarına yer verilir. Bu konuşmada Muy'un gözünün arkada kalmaması gerektiği, annesi ile Halil'in konağa bakacakları ve Muy'un atı hazırladığı anlatılır.

⁶ Shaban Sinani, *Etnos në Epos -Studim Monografik* (Tiranë: Sh. B. Naimi, 2011), 120.

⁷ Enver Mehmeti, *Studime në Fushën e Letërsisë Gojore* (Tetovë: Dija, 1996), 152-155.

⁸ Robert Elsie, *Albanian Folktales and Legends: Selected and translated from the Albanian* (London: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2015), 34.

⁹ Salih Krasniqi - Feriz Krasniqi, *Këngë Popullore I* (Prishtinë: Faik Konica, 2007), 151.

Udha e marë, Mujë, loke i ka thanë:
Selam shokëve, t' Stamollit, m'u banë
Ishalla bir shnosh e mire i gianë.¹⁰

Yolun açık olsun Muy! dedi annesi;
İstanbul'daki arkadaşlarına selam söyle.
İnşallah oğlum, hepsini afiyette bulursun.

Bundan sonra Muy'un İstanbul'a gittiğini ve iki haftadan önce dönemeyeceğini öğrenen Simon Yovan'ın entrikalarına yer verilir. Simon otuz kişiyi tebdil-i kıyafetle ağa kılığına sokarak Muy'un kız kardeşi Aykuna'yı kaçırmak üzere Büyük Kladaşa yoluna koyulur. Hile ile İstanbul'dan arkadaş oldukları yönünde Halil'i kandırarak Muy'un, kız kardeşi Aykuna'yı kendisine eş olarak verdiği ikna eder. Durumdan kuşkulanan annesi Aykuna'yı vereceğini, ancak hazırlanması için iki gün beklemesi gerektiğini söyler. Olayın devamında konağına otuz balyozun isabet ettiğini ve annesinin zincire vurulduğunu rüyasında gören Muy'un korku içinde uyandığı anlatılır. Rüyasını İstanbul'daki arkadaşlarına anlattıktan sonra izin isteyerek süratle evine doğru yola koyulur. Atıyla iki günde evine varan Muy, izni olmadan Aykuna'yı vermeye niyetlenen annesi ve Halil'e şöyle çıkışır:

O, ou t'lumt na t'lumt, jena myslimanë,
Hak pe dina Zotin tamam,
Ishalla Zoti, gjithmonë na nimon.¹¹

Çok şükür ki Müslüman'ız,
Tanrı'yı hak biliyoruz,
Tanrı daima yardımcımız olur inşallah.

Daha sonra davetsiz misafirleri, kapı önünü kapatarak yiğitliğiyle hepsinin kafalarını kesmiş, kan gövdeyi götürmüştür. İstanbul'la ve İstanbul'daki idare ile doğrudan ilgili olan ve 1389 Kosova Meydan muharebesinden günümüze kadar uzanan zaman dilimindeki toplumsal tarihi hareketler Arnavutların tarihsel epiğine konu olmuştur. Tarihi destansı sözlü ürünler, zamanın hedeflerini dile getiren manzumelerdir. Arnavut halkının tarihi, folkloru da şiirsel tarzda yansımış çaba ve savaşların tarihidir.¹²

Bu türküler, başkaldıran bireyleri, toplumun belli kesimlerini, Arnavutlarla meskûn bölgeleri, bazen de milli boyutlara ulaşmış faaliyetleri konu edinir. Bu tip olgular ayrıntılı anlatım ve türkü kahramanının savaşçı ve diğer faaliyetlerinin tasvirini karakterize eder. "Bu tür türküler, genç nesillerin vatan ve millet duygularının uyandırılması amacıyla tarihi olaylar ve bu olaylara mal olmuş kişiliklerle ilgili kimi anıların canlandırılması faaliyetleridir."

Arnavut tarihi türkülerinde, Arnavutların Osmanlı İmparatorluğu askeri ve sivil idaresine hızlı katıldıkları, Sırp, Yunan ve daha sonraki dönemlerde Bulgar isyanlarına karşı yapılan müdahalelerde Arnavutların gönüllü olarak Türk saflarına katılıp milli ve ekonomik çıkarlarını korumaları gibi konuların işlendiğini görüyoruz. Kavalalı İbrahim Paşa'ya¹³ atfen oluşturulan bir türküde, başlangıç kısmında İbrahim Paşa'nın Girit'te iskeleyi korumakla görevli olduğu anlatılır:

Brahim Pasha ni mjekërzi
Shikon detin pasha me dyrbi:
Zot çka doket, deti e fusha zi?
Vjen Junani plot me shtatë xhemi
I bërtet pasha t'madhe me buri

Siyah sakallı İbrahim Paşa
Denizi dürbünle gözlüyor.
Tanrım, gördüğüm deniz mi yoksa kara ova mı?
Yedi gemi dolusu Yunanlı geliyor.
Paşa boru ile seslenerek

¹⁰ Krasniqi - Krasniqi, *Këngë Popullore I*, 152.

¹¹ Krasniqi - Krasniqi, *Këngë Popullore I*, 153.

¹² Sadri Fetiu, *Këngët Popullore Historike I* (Prishtinë: Instituti Albanologjik i Prishtinës, 2007), 13.

¹³ Kavalalı İbrahim Paşa (1789, Kavala - 10 Kasım 1848, Kahire), Mısır ordusunda bir Osmanlı Arnavut generali ve Mısır valisi idi. Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın büyük oğludur.

Dur Junan, ti, ku po do me shkue?
Se n'Xhirit tybe s'muj me t'lshue,
M'ka qit mreti, skelen me ja rue.¹⁴

Dur ey Yunanlı, nereye gidiyorsun?
Tövbe, seni Girit'e alamam;
İskelesini korumak üzere padişah beni gönderdi.

Türküde daha sonra Yunanlıların ihtarları duymadıkları, bunun üzerine kızan İbrahim Paşa'nın kendi topçularına emir verdiğini öğreniyoruz:

Dymdhetë topa ni flakë, me m'jau lshue,
Shtatë xhemia n'det jau ka shafue.¹⁵

On iki top bir anda ateşlensin.
Yedi gemi bir anda alabora oldu.

Türkünün devamında Yunan kralının İbrahim Paşa'yı şikâyet ettiğini, gemilerin kendi yolunda olduklarını söylediğini öğreniyoruz. İbrahim Paşa açıklama yapmak üzere telgraf göndereceği zaman Taşnaklar¹⁶ telleri keser ve telgrafın İstanbul'a iletilmesini engellerler. Buna kızan İbrahim Paşa yedi kâtip çağırıp bir mazbata yazdırır. Mazbatayı sandık içine koyup İstanbul'daki Sultana gönderir:

Mirë sulltane, dertin kqyrma mue,
M'kini qit skelen me jau rue,
Junanlitë, n'shpinë mu kanë lshue.
Pak zullum n'shiptarë tuj marue,
Gratë me yzër krejt mi kanë coptue,
Duartë e thmive n'brryla tuj shkurtue,
N'robni çikat n'Junan tuj i çue".¹⁷

Sultanım, derdimi görün;
İskelenizi korumak üzere beni tayin ettiniz.
Yunanlılar peşime düştü.
Zaten bitkin olan Arnavutlara zulüm yetmezmiş gibi
Hamile kadınlarımı bile paramparça ettiler;
Çocuklarımın kollarını dirsekten kestiler,
Kızlarımızı Yunana esir götürdüler.

Devamında mazbatayı Sultanın alıp okuduğu hikâye edilir. Dehşete düşen Sultan, Padişaha koşup durumu anlatır. Bundan etkilenen Padişah, yedi kralı bir günde İstanbul'a davet eder ve mazbatayı gösterir. Kralları uyarıp kendi ahalisine kötü muamele edildiğine ikna eder. Kralların yedisi de Padişaha hak vererek savaşıma izni verirler. Bu anı halk şairi şöyle tasvir eder:

Ah, fort devleti, vllazën, koka gzue,
Oh, n'Shipni telin e ka çue:
"Oh, more shiptarë, a jeni me mue?
Oh, gjithsaherë ju, o m'kini nimue,
O tona luftat meju i kam fitue,
O, n'shpinë Junani, evladë, nau ka lshue,
Oh qe izet vjet, bre, boll e kena durue,
Oh se n'shiptarë ky keq ka punue (...)
O, pra, shiptarë, sin'kofshi me mue,
O, ni oxhaktar, more, prijs t'Shipnis jau

Kardeşlerim, devletimiz çok sevinmiş;
Teli Arnavutluk'a telgraf göndermiş:
"Ey Arnavutlar, benden yana mısınız?
Siz bana her zaman yardımcı oldunuz,
Tüm savaşları sizinle kazandım,
Evlatlarım, Yunan gözünü Arnavutluk'a dikmiş,
Yirmi yıldır yeterince tahammül ettik,
Arnavutlara kötü muamele etti. (...)
Ey Arnavutlar, benden yanaysanız,
Arnavutlukta bir önder istiyorum.

due.¹⁸

Türkünün devamında Arnavutların önderi olarak Cinoğlu'nun tayin edildiği, bunun sonucunda Arnavutları yaşadığı tüm bölgelerden gönüllülerin kendisine katıldığı ve eşsiz kahramanlık göstererek Yunanistan'ı fena halde mağlup ettiklerini öğreniyoruz.¹⁹

¹⁴ Krasniqi – Krasniqi, *Këngë Popullore I*, 14.

¹⁵ Xhevdet Bytyçi, *Përmbledhje – 1200 Tekste Këngësh Shqipe të Muzikës Popullore dhe Argëtuese* (Gjakovë: Litografia Yayınları, 2006), 134

¹⁶ Taşnak (Taşnaksutyun/Daşnaksutyun), 1890'da kurulan Ermeni Devrimci Federasyonu.

¹⁷ Fetiü, *Këngë Popullore Historike I*, 161-163.

¹⁸ Kozma Vasili, *Lirika Popullore 3* (Tiranë: Akademia e Shkencave e RPS të Shqipërisë, Instituti i Kulturës Popullore, 1981), 82.

II Mahmud döneminde Yeniçeri Ocağı kaldırılmış yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusu kurulmuş, Tanzimat dönemine gelindiğinde merkezi yapıyı güçlendirmek için vergi ve askerlik sisteminde değişiklikler yapılmıştır. Bu süreçte zorunlu askerlik getirilmiş, özellikle Abdülaziz döneminde Nizâmiye Taburlarının (1864) kurulmasına karar verilmiştir. Bu askerlik sürecini uyum sağlamada Arnavut gençleri zorluk çekmiştir. Bu durum Arnavut halkı arasında “nizamiye” türkülerinin çıkmasına neden olmuştur. Bu türkülerde genellikle ayrılık, hasret duyguları dile getirilmiş bu durum şiirlere yansımıştır.

O Stamboll të djegtë zjarri, Ey İstanbul, seni ateş yaksın,
Pa të djegtë anembanë, Her yanını yaksın,
Se more njerëzit tanë, Çünkü aldın insanlarımızı
Ca redif e ca nizamë.²⁰ Kimi redif, kimi nizam.

19. asırda sosyal durumundan dolayı ailesini bırakıp hayatını kazanmaya giden Arnavut gençlerin gurbet türküleri de ortaya çıkmıştır. Bu türküler dönemin tarihini ve sosyal dokusunu yansıtır. Arnavut halk türkülerinde gurbet endişe, dert ve gözyaşı vardır. Bu durum başka çıkış yolu olmayan onurlu bir ruhsal durumun ifadesini içermektedir. Gurbetçilerin dilinden kinini dile getiren halk şairi bunu şöyle ifade etmiştir:

Nuk ikim nga qejfi, Keyiften değil,
Por ikim nga halli, Dertten kaçıyoruz;
O kurbet i shkretë Ey viran gurbet,
O të martë djalli!²¹ Seni şeytan götürsün!

Bu türküler gurbetçinin uğurlanması, aile efradından ayrılığın verdiği acıyı ifade eder. Genç gelinler, kocalarının İstanbul’a gitmemeleri için kaynaklarına feryat ederler.

Vish e zhvish këmishën, Bürümcük ince gömleğini
Byrynxhik të hollë, Giy ve çıkart;
Zemra po më digjet Kalbim yanıyor,
Kur kujtoj Stambollë.²² Seni düşününce İstanbul.

Bu türküler, o dönemler, muhacirlerin geçtiği yerler, kara ve denizde yolculukları sırasında onları tehdit eden tehlikelerle ilgili bilgiler sunar. Arnavutların gurbet hayatı İstanbul’la başlar, daha sonra Osmanlı İmparatorluğunun diğer bölgeleri olan Yunanistan, Bulgaristan, Mısır’a yayılır; en sonunda gurbet hayatı Amerika ve Avrupa’ya sıçrar. 19. asır, Tanzimat reformlarına karşı çıkma, 1878 Prizren Arnavut Cemiyetinin kurulması, 1912 Arnavutluk’un bağımsızlığının ilanı gibi Arnavutların çok sayıda isyanı ile nitelenir. Bu çerçevede İstanbul paşalarına karşı veya komşu güçler olan Sırp, Karadağlı ve Yunanlara karşı savaşan saygın kişilere atfen söylenen türküler vardır. Ancak komşu ülkelerin Arnavut topraklarını ele geçirme çabaları süresince acımasızca Arnavut kadın ve çocuklarına kıydıklarında ve Arnavutlara ait olan her şeyi yakıp yıktıklarında halk türküleri bunları da aktarır ve İstanbul’dan yardım talep eder. “Arnavutluk için tel(graf) çaldı” türküsünde Arnavutları öldürüp keserek, kiliseye gönderip dinini değiştirerek Karadağ, Sırbistan, Yunan

¹⁹ Adem Zejnullahu, “Drama e Nizamëve Shqiptarë në Këngët Popullore”, *Gjurmime Albanologjike Seria Folklor dhe Etnologji*, 37 (2007), 121.

²⁰ Vasili, *Lirika Popullore* 3, 262.

²¹ Vasili, *Lirika Popullore* 3, 269.

²² Vasili, *Lirika Popullore* 3, 255.

ve Bulgaristan'ın uyguladıkları vahşi zulüm tasvir edilir. Türküdeki bu tasvir, Padişah'ı bilgilendirmek amacıyla yapılır:

O, i kryqojnë, babo haj medet, Vaftiz ediyorlar baba, ya medet!
O, allahi, babë, boftë me rahmet, Ey baba, Allah etsin merhamet,
Zullumçarın ne qafesh na e hjek²³ Ensemizdeki bu zalimi çeksin.

Türkünün diğer kısmında Arnavutların İstanbul'daki "Padişah Baba"dan destek aldıklarını, onları kurtarmak için geleceğini vaat ettiğini görüyoruz:

Krali shkaut koka dalë po pvet: Gavur kralı çıkmış, soruyor:
A keni mret kun shqiptart e shkretë? Ey garip Arnavutlar, sizin bir yerde
Kem n'Stamboll-o, po thonë, babën mret. hükümdarınız var mı?
O haberi mretit-o po i shkon-e, İstanbul'da, diyorlar, Padişah Babamız.
O shiptar, vllazën! – po m'ja bon-e; Haber padişaha ulaştı.
Unë pa ardhë, tybe, n'kamë me lan-e, Ey Arnavutlar, kardeşlerim, diyerek
Unë do të vij, do ta baj naj name; Ben mutlaka geleceğim,
Ja ja nxjerri Shipnis vatanin, Gelip ortalığı dağıtacağım,
O, na e kallı, epo, gjithë xhihanin-e!²⁴ Ya Arnavutluk'a vatanımı sağlayacağım.
Ya tüm cihanı ateşe vereceğim!

Çok bilinen ve adına çok sayıda türkü söylenmiş kahramanlardan birisi de Derviş İbrahim Paşanın²⁵ askerine karşı savaşıp direnen ve Arnavut yiğitlerinin esin kaynağı olmuş Miç Sokoli'dir.²⁶ Ona adanmış bir türküde vergi ve Nizâmiye alayları için asker vermemeye yönelik yaptığı çağırışı öğreniyoruz:

Dervish Pasha pej Stambollit Derviş Paşa İstanbul'dan
Ka dhetmi asqer po i qet vapor. Sahip olduğu on bin askeri vapura çıkartıyor
Ku ika kullat Mic Sokoli Miç Sokol'un kuleleri nerededir?
Ku i kakullat ku i ka t'part? Perçemi nerde, ileri gelenleri nerde,
M'ka çu mreti me ja qartë, Kudurtup, hiç edeyim,
Me ja qartë, mos me ja lanë, Başlı başına şah olmak istiyor,
Shah në veti don me u ba, Padişaha hiçbir şey vermek istemiyor.
Kurgja mretit mos me i dhanë. Ne haraç ne nizam/asker!
O, as haraç e as nizamë!²⁷

Arnavut halk edebiyatı ürünlerinin hepsinin taranabilmesi durumunda, diğer türlerinde de İstanbul'un yer aldığını görmek mümkün olup bu konuyla ilgili daha kesin bir tablo ortaya konabilir. Fakat Arnavut halk türküleriyle sınırlı bu çalışmamız dahi Arnavutların İstanbul ile ilişkisini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu türkü mısralarında açık bir şekilde Arnavutların sosyal, kültürel ve eğitim yaşamının yönetildiği yer olarak İstanbul, onların merkezi konumundaydı. Görüldüğü üzere bu türküler, Osmanlı idaresi altında Arnavutların tarihi ve etnopsikolojisi açısından önemli belge niteliğindedir. Güzel bir bütünlük olarak bu türküler ve buna bağlı halk şairleri, bizim kültürel geçmişimize ait böylesi kıymetli verileri

²³ Vasili, *Lirika Popullore* 3, 273.

²⁴ Fazli Sylva, *Këngë Popullore Historike III* (Prishtinë: Instituti Albanologjik i Prishtinës, 2007), 61.

²⁵ Derviş İbrahim Paşa, (1817, Lofça - 21 Haziran 1896, İstanbul) Osmanlı komutanı ve devlet adamı idi. 1880 yılında Karadağ ile Osmanlı Devleti arasındaki sınır çatışmalarında önemli rol oynadı. Çatışmanın barış yoluyla çözülmesinde etkili oldu.

²⁶ Mic Sokoli (1839 – 20 April 1881), Kosova'da Yakova Dağlık Bölgesi'nden bir Arnavut milliyetçi figür ve gerilla savaşıydı. Prizren Birliği yıllarında Yakova'da Mehmet Ali Paşa'ya karşı verilen mücadelede ye aldı.

²⁷ Rustem Berisha, *Këngë Popullore Historike II* (Prishtinë: Instituti Albanologjik i Prishtinës, 2007), 130.

kaydetmemiş olsaydı zamanla aşınıp unutulacak ve Arnavut milletinin kültürel, sosyal ve siyasi yaşamında İstanbul'un rolünün aydınlatılmasında eksiklerimiz olacaktı.

Yukarıdaki metinler İstanbul'un Arnavut entelektüel yapısının gerçekleştiği mekân rolünü oynadığını göstermektedir. Bunun sonucu olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun yayılmış olduğu tüm yerlerde var olmayı başarmış evrensel bilgi ve değerler yaratmıştır. Osmanlı'nın hakimiyet alanı çok genişti ve bu onun için çokça imkanlar ve ufuklar açma fırsatları ortaya çıkarıyordu. İstanbul medreselerinde ve okullarında eğitim-öğretim alan bir Arnavut'un, Balkanlardan Yemen'e kadar yöneticilik, askerlik, müderrislik ve kadılık görevlerinde bulunabilme yolları açılıyordu. Bunlar, o zamanlarda okumuş bir insan için olağanüstü bir imkândı.

Aynı zamanda İstanbul'un Arnavutlar için "Baba Sultan" (Padişah Baba)'ın da yaşadığı yer olduğu da anlaşılmaktadır. İnsan psikolojisinde Baba anlayışının diğerlerinin yanı sıra fiziki ve psikolojik güvene işaret ettiğini düşündüğümüzde, o zamanlar Arnavutlar için Osmanlı Sultan'ının bir idareciden çok onların güvenliğinin koruyucusu olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Yukarıdaki atfedilen dizelerde de görüldüğü gibi Balkanlarda yaşayan Arnavutlar, gayrimüslim komşuları Rumlar ve Sırlar tarafından her daim tehdit altında olmuşlar ve bu tehlikelerle yüzleşmede onlar için tek umut İstanbul'da yaşayan Sultan olmuştur. Bu yüzden İstanbul Arnavutlar için geleneksel bir şehirden çok daha fazla anlam ifade eden bir merkez hüviyetindedir.

Arnavut toplumunun yaratıcılarına göre İstanbul'un aynı zamanda Arnavut halkı için düzenli askerliğe geçiş süresinde ve Nizâmiye taburlarının oluşturulması döneminde olumsuz bir hava oluştuğunu görüyoruz. Bu yüzden nizamiye türküleri o dönemin karar merkezi olan İstanbul'a karşı kırgınlık ve kızgınlık ifadesi taşımaktadırlar.²⁸

1912 yılında Arnavut Devletinin kuruluşu ve Balkanların Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmasının ardından Arnavut toplumunun İstanbul ile fiziki bağı kopmaya başlamıştır. Bu durum Arnavut entelektüel elitlerini Paris, Viyana ve New York gibi batı merkezlerine doğru yönelmelerine neden olmuştur. Arnavutluk ve Yugoslavya'nın komünist sisteme geçmesinin ardından ise Osmanlı hakimiyetinde 500 yıl süren ve Arnavutların çoğunun ontolojik, epistemolojik ve kozmolojik durumunu yansıtan İslam kültürü ve edebiyatı, tümüyle reddedilmiş, düşman ve yabancı bir kültür gibi itibarsızlaştırılmış ve aynı zamanda eleştirel edebi ve felsefi çalışmaların nesnesi olmaktan çıkarılmıştır.

Komünist rejim, Arnavutların geçmişiyile bütün kültürel bağlarını koparmak zorunda bırakmıştır. Bu yeni rejim, Arnavutçuluğu yaratmak amacıyla Marksist-Leninist temelli yeni bir ideolojik söylem inşa edebilmek adına devletin tüm yapılarını kullandı. Bu girişimin sonucunda edebi, felsefi, dini ve kültürel birikimin unutulması gerekmektedir ve bu nedenle Arnavut halkı bugün hâlâ sonuçları görülen büyük bir ontolojik uyuşmazlık yaşamaktadır. Yeni eğitim sisteminin yerleşmesi yakın tarihlerini anlayamayan bilim adamları ve yeni bir söylem dili oluşturdu. Bütün bu olaylar Müslüman bölgelerdeki Arnavut şiirlerini de içeren İslam kültürünün yeteri kadar araştırılmamış, yorumlanmamış ve anlaşılammış olarak kalmasına sebep olmuştur.

²⁸ Stavro Skendi, *Balkan Cultural Studies (East European Monographs)* (Prishtina: Princeton University Press Yayınları, 1980), 45.

Yine de bu kültür, komünist Arnavutluk'ta tamamen yasaklanmasına ve eski Yugoslavya'nın eğitim ve akademik kurumlarından dışlanmasına rağmen çok az sayıda bile olsa oluşturulmaya ve okunmaya devam etmiştir. Tekkeler gibi mistik kurumlar aracılığıyla İslam kültürünün devam etmesi, çeşitli törenlerde mevlitlerin okunması, Yare (Jare) olarak bilinen halk türküleri ve de aşıkların halk türküleri gibi –hepsi öyle yada böyle Türk-İslam kültüründen etkilenmiş- bu şiirlerin devamlı okunması, bu kültürün Kosova, Makedonya, Karadağ ve Sırbistan'daki Arnavutlar arasındaki varlığının kanıtıdır.

Sonuç

İstanbul'un Arnavut Halk Edebiyatında zikredilmesinin çok sayıda nedeni bulunmaktadır. Bunların başında, Arnavutların İstanbul ile temasları 600 yıldan bu yana süregelmekte olup 500 yıl Osmanlı idaresi altında yaşamış olmalarıdır. Bunun sonucu olarak İstanbul, Arnavutların da başkenti olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu içerisinde diğer milletlerle süren ortak yaşam, Arnavut Halk Edebiyatında diğer milletlerle ortak unsurların ortaya çıkmasında da etkilidir. Özellikle Türk Halk Edebiyatı ile çeşitli tür ve şekillerde benzerliklerin olması ortak paydanın İslam olması önemlidir. Bu yüzden karşılıklı etkileşimden söz edilebilir. İstanbul, Arnavutların da siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamının simgesi olmuş, Arnavutların çok sayıda tarihi ve kültürel olayları İstanbul'la ilgilidir. Bu yüzden de Arnavutça söylenen halk türkülerinde bu şehrin ismi kimi zaman olumlu kimi zaman olumsuz çeşitli bağlamlarda zikredilmiştir. Bunun yanında İstanbul şehrinin geçtiği türkülerde Arnavutların sosyal ve kültürel yaşamındaki rolüne heyecan, samimiyet ve hayranlıkla temas edilmektedir. Böylelikle Arnavutların İstanbul'a karşı tutumları ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde Arnavutlar açısından İstanbul'un önemi halk türkülerinde daha açık bir şekilde ortaya çıkmış oldu. 20. yüzyıl başlarında Arnavut halkı ve aydınları, eğilimlerini İstanbul'dan Avrupa'ya doğru değiştirmiş olsalar bile, İstanbul onların zihinlerinde önemli bir mekân olarak kaldı. Arnavutların büyük bir bölümü tarafından hâlâ okunan, söylenen ve dinlenen Arnavut halk şiir ve şarkılarında İstanbul, eskiden kalma özellikleriyle birlikte hâlâ geçerliliğini korumaktadır.

Kaynakça

- Bytyçi, Xhevdet. *Përmbledhje – 1200 Tekste Këngësh Shqipe të Muzikës Popullore dhe Argëtuese*. Gjakovë: Litografia, 2006.
- Elsie, Robert. *Albanian Folktales and Legends: Selected and Translated from the Albanian*. London: CreateSpace Independent Publishing Platform, 3. Basım, 2015.
- Fetiu, Sadri. *Këngët popullore historike I*. Prishtinë: Instituti Albanologjik i Prishtinës, 2007.
- Hamiti, Abdullah. *Nezimi dhe Divani i tij Shqip*. Shkup: Logos A, 2008.
- Kaleshi, Hasan. “Arnavut öykülerinde doğunun etkileri”. *Çevren Dergisi*, 3 (1974), 10-25.
- Fetiu, Sadri. *Këngët Popullore Historike I*. Prishtinë: Instituti Albanologjik i Prishtinës, 2007.
- Berisha, Rrustem. *Këngë Popullore Historike II*. Prishtinë: Instituti Albanologjik i Prishtinës, 2007.
- Syla, Fazli. *Këngë Popullore Historike III*. Prishtinë: Instituti Albanologjik i Prishtinës, 2007.
- Levend, Âgâh Sırrı. *Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Şehrengizlerde İstanbul*. İstanbul: Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yayınları, 1958.

- Vasili, Kozma. *Lirika Popullore 3*. Tiranë: Akademia e Shkencave e RPS të Shqipërisë, Instituti i Kulturës Popullore, 1981.
- Mehmeti, Enver. *Studime në Fushën e Letërsisë Gojore*. Tetovë: Dija 1996.
- Krasniqi, Salih – Krasniqi, Feriz. *Këngë Popullore I*. Prishtinë: Faik Konica, 2007.
- Sinani, Shaban. *Etnos në Epos (Studim Monografik)*. Tiranë: Sh. B. Naimi, 2011.
- Skendi, Stavro. *Balkan Cultural Studies (East European Monographs)*. East European Monographs, Princeton University Press Yayınları, 1980.
- Rexhepi, Aabdulla - Muhaxheri, Nuran Malta. “The impact of Turkish poetics in Albanian poetry and folk culture”. *Folklor/Edebiyat*, 25/100 (2019), 899 – 910. DOI: 10.22559/folklor.1054
- Zejnnullahu. Adem, “Drama e Nizamëve Shqiptarë në Këngët Popullore”, *Gjurmime Albanologjike, Seria Folklor dhe Etnologji*, 37-2007 (2008), 139-162.